

Bogdan Pshik*

pshykb1978@ukr.net

Roman Oleynyuk**

ORCID: 0000-0001-5299-3583

roman.oleynyuk53@gmail.com

Sytuacja finansowa na Ukrainie i środki zapewniające jej stabilność w czasie wojny

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja sytuacji finansowej Ukrainy w czasie trwającej wojny z Rosją i ukazanie działań podejmowanych przez ukraińskie państwo, aby zapewnić stabilność systemu finansowego w ekstremalnej sytuacji. Przedstawiono decyzje Narodowego Banku Ukrainy, mające na celu ograniczenie inflacji, utrzymanie stabilności narodowej waluty (hrywny) i systemu bankowego. Scharakteryzowano źródła pomocy finansowej dla Ukrainy z uwzględnieniem możliwości wewnętrznych i pomocy międzynarodowej. Ponadto ukazano zadania stojące przed państwem ukraińskim, które pozwolą na jego odbudowę gospodarczą, społeczną i polityczną po zakończeniu zmagania wojennych.

W pracy wykorzystano oficjalne materiały Narodowego Banku Ukrainy, Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Polityki Społecznej oraz Państwowej Służby Statystycznej Ukrainy.

Słowa kluczowe: system finansowy, stabilność finansowa, instytucje finansowe, rynki finansowe, bank centralny

JEL: C23, E52, E58, G01, H30

Ensuring the Stability of the Financial System in Ukraine During the War

Abstract

The aim of this article is to present the financial situation in Ukraine during the on-going war with Russia and present the efforts undertaken by Ukrainian officials to ensure the stability of the financial system in extreme circumstances. The author describes the

* Bogdan Pshik – doktor nauk ekonomicznych, profesor, kierownik Katedry Doradztwa Finansowego i Bankowości, Uniwersytet Bankowości (Ukraina).

** Roman Oleynyuk – doktor, Lvivska Finansowa Akademia (Ukraina).

decisions of Ukraine's National Bank which aim to curb inflation as well as ensure the stability of the national currency (hryvna) and the banking system. Sources of financial help for Ukraine, both internal and international, are also considered. The article also touches upon the challenges facing Ukraine in terms of financial, social and political recovery after the war ends.

The article includes materials of the National Bank of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, the The Ministry of Social Policy of Ukraine and the State Statistics Service of Ukraine.

Key words: financial system, financial stability, financial institutions, financial markets, central bank

Wstęp

Od 24 lutego 2022 r. Rosja prowadzi przeciwko Ukrainie pełnowymiarową wojnę agresywną, która wpływa na procesy globalne. Wojska rosyjskie dokonują inwazji siłami lądowymi, morskimi i powietrznymi na terytorium państwa ukraińskiego. Zabijają cywilów w wyniku bombardowań i ostrzału, niszczą kluczową infrastrukturę komunikacyjną, domy mieszkalne, budynki administracji oraz szkoły, przedszkola i szpitale. Mieszkańcy Ukrainy podejmują szereg działań, aby w warunkach systematycznych ataków ze strony agresora, ograniczać straty i wytrwale się bronić.

Według danych ONZ w wyniku rosyjskiej inwazji około 3 mln cywilów uciekło z Ukrainy (w tym – 1,7 mln do Polski) (BBC News Ukraina 2022), a UE szacuje, że liczba ta może osiągnąć 4 mln uchodźców. Według szacunków Ministerstwa Gospodarki bezpośrednie straty (poza stratami produktu krajowego brutto) dla ukraińskiej infrastruktury sięgają już co najmniej 500 mld USD. Na podstawie wyliczeń Narodowego Banku Ukrainy (NBU) w czasie wojny gospodarka Ukrainy traci 50% PKB, co odpowiada tygodniowo kwocie 50 mld hrywien (Stepanúk 2022).

Obecnie większość przedsiębiorstw zajmujących się produkcją, logistyką, importem, eksportem oraz usługami zawiesiło swoją działalność. O ile to możliwe, bez przerwy działają producenci i dystrybutorzy energii, komunikacji, telekomunikacji i mediów. Ogromne wysiłki organizacji pozarządowych i wolontariuszy wspierają bezprecedensową liczbę uciekających uchodźców. Działania te wiążą się z koniecznością poniesienia znacznych kosztów osobowych, materialnych i finansowych. Od rozpoczęcia wojny gospodarka i system finansowy Ukrainy funkcjonują w ekstremalnych warunkach, co wymaga wyjątkowych działań w celu zapewnienia odpowiedniej niezawodności i stabilności systemu ekonomicznego państwa.

1. Inflacja

Inflacja na Ukrainie od początku marca 2022 r. wzrosła do 10,7% r/r (z 10% w styczniu 2022 r.). W ujęciu miesięcznym ceny wzrosły o 1,6%, a inflacja bazowa przyspieszyła do 8,2% (z 7,6% w styczniu 2022 r.) (*Komentarz Narodowego Banku...* 2022). Rzeczywista inflacja znacznie przekroczyła prognozowaną trajektorię, ponieważ presja inflacyjna nasiliła się pod koniec lutego br. w obliczu eskalacji zagrożenia militarnego ze strony Rosji.

Ceny żywności i paliw gwałtownie wzrosły z powodu nadmiernego popytu i zakłóceń łańcucha dostaw. Żywność podrożała o 13,8%. Najszybciej wzrosły ceny produktów mlecznych i mięsa – ze względu na wyższe koszty surowców i dostaw. Wartość importowanych produktów droższa na skutek zmian kursu hrywny i problemów z ich dostawą na Ukrainę. W wyniku deprecjacji kursu hrywny nastąpił wzrost cen artykułów gospodarstwa domowego, środków higieny osobistej i leków. Spadła cena samochodów, odzieży i obuwia, co może być spowodowane zmianami priorytetów konsumentów w wyniku sytuacji wojennej.

Z kolei tempo wzrostu kosztów usług utrzymywało się na poziomie ze stycznia 2022 r. (10,5% r/r). Z jednej strony zdrożały usługi publiczne: zakładów gastronomicznych, hoteli, szkolnictwa średniego, salonów fryzjerskich, podróży lotniczych, usług internetowych itp., co było skutkiem wzrostu kosztów produkcji przedsiębiorstw, w tym wzrostu płac, cen żywności i energii. Z drugiej strony podwyższeniu uległy ceny usług finansowych, medycznych, leków (objętych nadzorem państwowym) i koszty usług transportowych na skutek rosnących cen paliw wywołanych wzrostem cen surowców i wzmożonym popytem. Jednocześnie zwiększenie cen regulowanych przez państwo było nadal ograniczane przez stałe taryfy stosowane dla większości mediów. Sytuacja na rynku wynikała przede wszystkim z szybkiego wzrostu cen ropy na świecie i osłabienia kursu hrywny. Co istotne, dzięki państwowej regulacji rynku paliw, wprowadzonej w maju 2021 r., wzrost cen paliw był stosunkowo umiarkowany (cena benzyny A-95 wzrosła z 39 hrn. do 47 hrn. za 1 litr), pomimo deficytu tego surowca w wielu regionach Ukrainy.

Wzrost presji inflacyjnej był częściowo ograniczany przez ustalone stałe taryfy na większość usług mieszkaniowych i komunalnych, a także działania NBU i rządu. Należy podkreślić, że wzrost inflacji podczas wojny jest dowodem na rosnącą presję inflacyjną. Oprócz zakłóceń w logistyce i rosnących kosztów produkcji, wpływ na rosnącą inflację miał również zwiększony popyt ludności, zwłaszcza na produkty z długim terminem przechowywania, oraz dalszy wzrost cen energii na świecie.

2. Polityka pieniężna a system bankowy Ukrainy

Od wybuchu wojny z Rosją gospodarka Ukrainy i jej system bankowy funkcjonują w trudnych warunkach, dlatego NBU wprowadził z dniem 24 lutego 2022 r. szereg tymczasowych ograniczeń w celu zapewnienia prawidłowego i stabilnego ich funkcjonowania, a mianowicie (Postanowa Pravlinnâ NBU... 2022):

- zawieszenie działania rynku walutowego Ukrainy, z wyjątkiem operacji sprzedaży walut obcych przez klientów;
- ustalenie oficjalnego kursu walutowego na dzień 24 lutego 2022 r.;
- ograniczenie wypłaty gotówki z konta klienta w wysokości 100 000 UAH dziennie (nie dotyczy wynagrodzeń i świadczeń socjalnych), z wyjątkiem przedsiębiorstw i instytucji zapewniających realizację planów mobilizacyjnych, działań rządu oraz indywidualnych zezwoleń NBU;
- zakaz wydawania środków pieniężnych z rachunków klientów w walutach obcych, z wyjątkiem przedsiębiorstw i instytucji zapewniających realizację planów mobilizacyjnych, rządu oraz niektórych zezwoleń NBU;
- wprowadzenie moratorium na transgraniczne płatności walutowe, z wyjątkiem przedsiębiorstw i instytucji zapewniających realizację planów mobilizacyjnych oraz działań rządu, niektórych zezwoleń NBU;
- wstrzymanie realizacji operacji wydatkowych poprzez obsługę banków na rachunkach mieszkańców państwa, które dokonało zbrojnej agresji na Ukrainę;
- wstrzymanie wydawania pieniądza elektronicznego bankom wydającym pieniądz elektroniczny,
- uzupełnianie portfeli elektronicznych pieniądzem elektronicznym, dystrybucję pieniądza elektronicznego.

Powyższe działania są niezbędne dla zapewnienia prawidłowego i stabilnego funkcjonowania systemu finansowego państwa ukraińskiego, zapewnienia maksymalnej aktywności Sił Zbrojnych Ukrainy oraz sprawnego działania systemu infrastruktury krytycznej.

W warunkach wymuszonego wprowadzenia ograniczeń administracyjnych na Ukrainie, rynkowe instrumenty pieniężne, w szczególności stopa dyskontowa, nie odgrywają istotnej roli w funkcjonowaniu rynku pieniężnego i walutowego. Jednocześnie Narodowy Bank Ukrainy stosuje strategię celu inflacyjnego. W związku ze zbrojną agresją Rosji, NBU odroczył decyzję o ustaleniu wysokości stopy dyskontowej, dzięki czemu pozostanie ona na niezmiennym poziomie 10% (*Nacjonal'nij Bank Ukraini vidkladaê... 2022*).

Narodowy Bank Ukrainy zamierza wznowić regularne spotkania dotyczące kwestii monetarnych i podejmowania decyzji w sprawie stopy dyskontowej po normalizacji sytuacji gospodarczej. Obecnie wykorzystuje stopę procentową i inne instrumenty monetarne do kontrolowania oczekiwań inflacyjnych i osiągnięcia celu inflacyjnego, do momentu, gdy sytuacja unormuje się i możliwe będzie określenie skutków politycznych podjętych decyzji monetarnych.

Po wyzwoleniu Ukrainy od rosyjskich najeźdźców, powrocie gospodarki i systemu finansowego do warunków rynkowych oraz wznowieniu kanałów transmisji monetarnej, Narodowy Bank Ukrainy planuje powrócić do tradycyjnego formatu celu inflacyjnego z płynnym kursem walutowym i ustalenia celu inflacyjnego na poziomie 5%.

System bankowy Ukrainy pozostaje stabilny i płynny nawet w stanie wojny. Od początku marca 2022 r. wzrosła wartość środków osób fizycznych na rachunkach największych banków, w związku z otrzymywaniem na koniec miesiąca znaczących wpłat na rachunki klientów, w tym głównie wynagrodzeń. W sumie nastąpił wzrost depozytów gospodarstw domowych o 2,8%, natomiast wartość wkładów walutowych spadła w dolarach tylko o 8,5%, co stanowi niewiele, biorąc pod uwagę liczbę uchodźców, którzy wyjechali za granicę. Fundusze osób prawnych w hrywnach – spadły od początku roku o 14%, w dolarach – tylko o 0,4%, w euro – o 6%, co wynika z oczekiwań otoczenia biznesowego. Zwiększa się również portfel kredytowy banków w hrywnach, zarówno na rynku detalicznym (6,7%), jak i kredytach korporacyjnych (3,0%). Dostępność transakcji bezgotówkowych i elastyczne działanie banków w wielu regionach hamuje odpływ środków finansowych, a wielu pracowników banków przeszło na pracę zdalną (*Bankiv's'ka sistema Ukraïni...* 2022).

Ukraińskie banki zapewniają nieprzerwane działanie oddziałów, gdy nie jest to spowodowane zagrożeniem życia i zdrowia, nieograniczone płatności na rzecz rządu, płatności bezgotówkowe i gotówkowe, funkcjonowanie bankomatów oraz dostęp do skrytek.

Banki dysponują zapasem aktywów płynnych, aby zapewnić wszelkie płatności bezgotówkowe i rozliczenia depozytów detalicznych, nawet w obecnych trudnych warunkach. Dodatkową „poduszką bezpieczeństwa” dla banków jest klasyczne refinansowanie kredytu hipotecznego, a także refinansowanie blankietowe wprowadzone przez Narodowy Bank Ukrainy na okres do jednego roku (maksymalna kwota – do 30% depozytów gospodarstw domowych), z możliwością przedłużenia na kolejny rok. Tym samym, od początku działań wojennych do dnia 3 marca 2022 r. z refinansowania *in blanco* skorzystało 29 banków. Łączna kwota zadłużenia banków z tytułu refinansowania *in blanco* (na dzień 3 marca 2022 r.) wynosi 20,2 mld UAH (mniej niż 3% depozytów gospodarstw domowych) (*Stan finansovogo sektoru Ukraïni...* 2022).

Jednocześnie, w celu dalszego utrzymania odpowiedniego poziomu płynności w systemie bankowym, Zarząd Narodowego Banku zawiesił przetargi na lokaty certyfikatów depozytowych na okres 14 dni; przeprowadził przetargi na refinansowanie banków (w szczególności blankietowych). Uchylił decyzję o zwiększeniu rezerwy obowiązkowej, która została przyjęta na początku lutego 2022 r. Narodowy Bank robi wszystko co możliwe, aby zapewnić ciągłość płatności zarówno bezgotówkowych, jak i gotówkowych oraz utrzymać sprawne funkcjonowanie państwowego systemu bankowego w stanie wojny, m.in. nakłaniając obywateli, operatorów sieci handlowych i stacji benzynowych do preferowania płatności bezgotówkowych.

Narodowy Bank Ukrainy uregulował zasady korzystania z usług w chmurze przez ukraińskie banki. Działania te pozwoliły na zapewnienie stabilnego funkcjonowania systemu bankowego Ukrainy w stanie wojny. Dzięki temu banki mogły świadczyć usługi bankowe, a także przetwarzać transakcje z wykorzystaniem elektronicznych środków płatniczych, w tym kart płatniczych. Było to możliwe dzięki wykorzystaniu usług zawartych w chmurze, świadczonych za pomocą sprzętu znajdującego się w Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Ustalono, że takie usługi będą świadczone przez okres wojny oraz przez dwa lata po jej zakończeniu.

Obecny kryzys militarny pokazał, że system bankowy Ukrainy jest zarządzany instytucjonalnie i funkcjonuje w tych anormalnych warunkach, kiedy działania wojenne toczą się niemal w całym kraju.

3. Rynek walutowy

Narodowy Bank Ukrainy w dniu 24 lutego 2022 r. podjął niezwłocznie szereg decyzji zapewniających prawidłowe i stabilne funkcjonowanie systemu finansowego w obliczu zbrojnej agresji Federacji Rosyjskiej. Jednym z działań było ustalenie kursu walutowego na dzień 24 lutego 2022 r. i jego zawieszenie. W związku z tym autoryzowane banki otrzymały zakaz handlu walutami obcymi, z wyjątkiem kilku przypadków. Ograniczeniami nie objęto transakcji zakupu walut obcych w celu zakupu z importu – zgodnie z listą zatwierdzoną przez Gabinet Ministrów Ukrainy, a także transakcji walutowych – w celu mobilizacji i podejmowania innych środków bezpieczeństwa narodowego oraz obrony. Ponadto Narodowy Bank Ukrainy wprowadził zakaz transgranicznych płatności w walutach obcych, za wyjątkiem wpłat i wypłat gotówki za pomocą kart płatniczych za granicą.

Jednak ze względu na złagodzenie i doprecyzowanie szeregu ograniczeń, rynek walutowy Ukrainy zaczął działać w szczególnym trybie. Tym samym od 1 marca 2022 r. dozwolone zostały transakcje walutowe pomiędzy bankami z I grupy Klasyfikatora Walut Obcych i Metali Bankowych. W szczególności NBU zezwolił na przeprowadzanie transakcji swap między bankami. Głównym kontrahentem w transakcjach walutowych dla wszystkich banków był i jest Narodowy Bank Ukrainy. W marcu 2022 r. kupował on dolary od eksporterów po stałym kursie 29,2549 UAH/\$ i sprzedawał dolary po stałej stawce 29,5475 UAH/\$ (+ 1% stawki zakupu), w przypadku konieczności zakupu strategicznych produktów z importu – produktów naftowych, paliw, smarów, leków, części radiowych, opon, niektórych artykułów dziecięcych i innych. Ponadto Narodowy Bank Ukrainy przeprowadzał transakcje w euro. Kurs wymiany ustalany był na podstawie kursu krzyżowego euro do dolara na rynku FOREX oraz stałego kursu wymiany dolara.

W połowie marca 2022 r. Narodowy Bank Ukrainy odnotował wznowienie operacji między bankami na rynku walutowym. Coraz więcej umów kupna-sprzedaży wa-

luty bezgotówkowej zawierano między różnymi bankami komercyjnymi, ale wolumen tych transakcji był wciąż niewielki – około 10 mln USD. Taka dynamika stała się ważną podstawą do dalszego dostosowywania mechanizmów rynkowych. Mimo toczącej się na terytorium Ukrainy wojny, Narodowy Bank Ukrainy był zainteresowany jak najaktywniejszym współdziałaniem banków. Kursy walut, po których NBU przeprowadzał z bankami operacje kupna i sprzedaży waluty, mimo ich fikcji, stworzyły pewną przestrzeń, w której mogły działać mechanizmy rynkowe.

Od 14 lutego 2022 r. w niektórych miastach Ukrainy zaobserwowano wahania kursu gotówkowego dolara. Kurs kupna dolara gotówkowego w sieciach kantorów kształtował się na poziomie 32,50–32,70 hrywien (w porównaniu z 32,00–33,00 hrywien w pierwszych dniach wojny), a kurs sprzedaży – na poziomie 36,0–37,50 hrywien (przed wojną odpowiednio 32,00–33,00 hrywien). Jednocześnie w ośrodkach regionalnych położonych w pobliżu granicy z UE (Lwów, Użhorod, Czerniowce) kurs dolara gotówkowego zaczął spadać, tj. wystąpiło dostosowanie do stawek kapitału. Główną tego przyczyną tego był spadek tempa napływu uchodźców za granicę, co spowodowało zmniejszenie popytu na gotówkę.

W marcu 2022 r. zaobserwowano spadek kursu euro w stosunku do dolara amerykańskiego. Zdaniem analityków ta tendencja miała nadal występować. Euro w gotówce było kupowane w stolicy za 33–36 hrywien (przed wojną 35–36 hrywien) i sprzedawane za 36–40 hrywien (przed wojną 41–42 hrywien). Na zachodniej Ukrainie euro było tańsze, ponieważ wzrastała liczba miejscowych obywateli wyjeżdżających za granicę i wypłacających gotówkę z kart w hrywnach (*Valútnij rínoł v umovah vjini...* 2022).

Obieg waluty przez kantory został prawie zawieszony, a klienci mogli otrzymywać środki ze swoich rachunków walutowych w bankach tylko w UAH. Ponadto obowiązywał dzienny limit wypłat od 30 do 100 tysięcy hrywien.

4. Finanse państwa

W marcu 2022 r. system finansów publicznych na Ukrainie działał sprawnie. Płatności rządu Ukrainy w stanie wojny dokonywane były bez ograniczeń, a rezerwa płynności wystarczała na sfinansowanie wydatków i spłatę zobowiązań. Już w pierwszych dniach rosyjskiej agresji – rząd, Ministerstwo Finansów, Narodowy Bank Ukrainy i agencje rządowe podjęły wszelkie niezbędne działania, aby funkcjonować w tak ekstremalnych warunkach. Służby skarbowe i celne działały prawidłowo. Środki wpływały od podmiotów krajowych i od międzynarodowych partnerów kraju. Dokonywane były wszelkie niezbędne wydatki – przede wszystkim w ramach chronionych świadczeń – emerytur, pensji. Jednak priorytetem polityki finansowej państwa pozostawało wsparcie dla wojska. Wszystkie potrzeby sił zbrojnych Ukrainy były finansowane w pierwszej kolejności i bez żadnych opóźnień.

Wiele ukraińskich firm nadal odprowadzało podatki do budżetu państwa, a niektóre nawet płaciły z góry. Według danych Ministerstwa Finansów Ukrainy w lutym 2022 r. do ogólnego funduszu budżetu państwa trafiło 104,6 mld UAH, co jest równoznaczne z przekroczeniem miesięcznego harmonogramu o 29,3% (kwota 23,7 mld UAH). Przy planowanym deficycie 66,2 mld hrywien w pierwszych dwóch miesiącach 2022 r. nadwyżka środków ogólnych wyniosła 13,1 mld hrywien, a budżet państwowy całej Ukrainy szacowano na 24 mld hrywien.

Dochody z płatności kontrolowanych przez Państwową Służbę Podatkową wyniosły 48,6 mld UAH, a plan wpływów podatkowych został zrealizowany w 110,1% (+4,4 mld UAH). Celnicy zebrali o 2,3% więcej, co w sumie wyniosło 32,5 mld UAH. Ponadto Państwowa Służba Podatkowa odnotowała znaczne przekroczenie wpływów z SSC: fundusze socjalne otrzymały 34 mld hrywien, czyli 4,8 mld hrywien więcej niż oczekiwano (*Stan finansowego sektoru Ukraini... 2022*).

Narodowy Bank Ukrainy w trybie pilnym przekazał do podziału część zysku – w wysokości prawie 19 miliardów hrywien do Budżetu Państwowego Ukrainy na finansowanie funkcjonowania państwa w stanie wojny.

Organizacje międzynarodowe i kraje partnerskie zobowiązały się do przeznaczenia znacznych kwot środków finansowych na wzmocnienie zdolności obronnych Ukrainy, wsparcie jej gospodarki i pomoc humanitarną. Według Narodowego Banku Ukrainy łączne wsparcie międzynarodowe finansowe, techniczne i humanitarne miało wynieść ponad 15 miliardów dolarów, z czego ponad 5 miliardów dolarów – bezpośrednio do budżetu.

Ministerstwo Finansów Ukrainy ogłosiło emisję krajowych i skarbowych obligacji na potrzeby wojska, co umożliwiło pozyskanie znacznych środków do budżetu państwa, co zostanie omówione poniżej.

5. Pożyczki zewnętrzne i wewnętrzne

Potrzeby finansowe w czasie wojny są niezwykle wysokie, w związku z tym, rząd Ukrainy dość skutecznie współpracował z partnerami międzynarodowymi. W szczególności uruchomił nowy program współpracy z MFW, w ramach którego Ukraina w marcu 2022 r. otrzymała 1,4 mld USD. Oprócz transzy MFW, ogólny fundusz budżetu Ukrainy otrzymał w okresie 14–21 marca 2022 r. środki od partnerów międzynarodowych w wysokości 711,8 mln euro. Ponadto Ukraina otrzymała 300 mln euro w ramach programu pomocy makrofinansowej Unii Europejskiej, następnie z Banku Światowego przekazano 311,8 mln euro pożyczki na politykę rozwojową „Pożyczka uzupełniająca drugą pożyczkę na politykę żywienia gospodarczego” oraz 100 mln euro z Europejskiego Banku Inwestycyjnego w ramach „Pakietu Solidarności dla Ukrainy”.

Pomoc makrofinansowa UE w wysokości 300 mln EUR stanowiła część pierwszej transzy nowego programu pomocy makrofinansowej o wartości 1,2 mld EUR, który został zatwierdzony przez UE i podpisany przez strony 3 marca 2022 r. Na ostatnią dekadę marca zaplanowano wypłatę 300 mln euro – tak, aby w sumie w ramach nowego programu IFD trafiło na Ukrainę 600 mln euro (*1,4 mlrd dolar iv SŠA... 2022*).

Bank Światowy zatwierdził alokację pierwszej transzy Programu Polityki Rozwojowej „Pożyczka uzupełniająca drugą pożyczkę na politykę rozwojową w zakresie żywienia gospodarczo” w wysokości ponad 440 mln euro. Europejski Bank Inwestycyjny dokonał pierwszego przelewu w ramach nadzwyczajnych środków solidarności z Ukrainą, zatwierdzonych przez Radę Dyrektorów Banku, w wysokości 668 mln euro. Ponadto wiele krajów partnerskich zapewniło obecnie Ukrainie zarówno pomoc kredytową, jak i dotacyjną. Środki od partnerów międzynarodowych kierowano w szczególności na najpilniejsze finansowanie potrzeb państwa oraz wspieranie stabilności makroekonomicznej.

W związku z rosyjską agresją rząd zdecydował się na etapową emisję obligacji wojskowych. W dniu 1 marca 2022 r. Ministerstwo Finansów Ukrainy uplasowało na pierwszej aukcji obligacje wojskowe o wartości 8,1 mld UAH. Dnia 8 marca 2022 r., na drugiej aukcji emisji krajowych obligacji skarbowych (IGLB), pozyskano do budżetu 6,731 mld UAH, w tym 6,6 mld UAH z emisji obligacji wojskowych. Zaplanowano zaciągnięcie państwowych pożyczek krajowych w wysokości do 400 mld UAH (26% wydatków budżetowych) przez Narodowy Bank Ukrainy. Zgodnie z decyzjami rządu USA, Ukraina otrzymała pomoc w wysokości 13,8 mld USD.

Biorąc pod uwagę konieczność finansowania wojska i przeciwdziałania agresji militarnej Rosji, Narodowy Bank Ukrainy wspierał budżet państwa poprzez skup rządowych papierów wartościowych na rynku pierwotnym. W związku z tym, NBU dnia 8 marca 2022 r. odkupił rządowe obligacje wojskowe za 20 mld hrywien, co stanowi ok. 1,3% łącznej kwoty wydatków budżetu Ukrainy przewidzianych na 2022 r. (*Nacional'nij Bank... 2022*).

Założono, że w stanie wojny NBU będzie finansować jedynie niezbędne wydatki rządu w ograniczonych kwotach. Celem takiego podejścia jest minimalizacja ryzyka wysokiej inflacji i zakłóceń stabilności makrofinansowej oraz szybkie wsparcie odbudowy gospodarki rynkowej i rynków finansowych w okresie powojennym.

Udzielanie pożyczek państwu przez Narodowy Bank Ukrainy stało się środkiem tymczasowym w okresie stanu wojny. Aby umożliwić przeprowadzanie takich operacji między rządem a NBU, Rada Najwyższa Ukrainy dokonała odpowiednich zmian w ustawie. W związku z tym zawieszono tymczasowo (na czas stanu wojny) art. 54 Ustawy Ukrainy o Narodowym Banku Ukrainy, który zabrania NBU pożyczania pieniędzy państwu. Po zakończeniu wojny zostanie przywrócony zakaz finansowania budżetu państwa przez NBU.

6. Wsparcie finansowe obywateli i przedsiębiorstw

Wsparcie ze strony Narodowego Banku Ukrainy, udzielane od 24 lutego 2022 r. nie było i nie jest ani jedynym, ani głównym źródłem finansowania wydatków rządowych. Mimo działań wojennych, ukraińskie firmy nadal płaciły podatki, a obywatele przekazywali znaczne sumy na wsparcie wojska.

W związku z rosyjską agresją zbrojną, na Ukrainie utworzono specjalne fundusze do gromadzenia środków na wsparcie i odbudowę ukraińskiej gospodarki. Otrzymane środki finansowe w walucie krajowej i obcej zostaną wykorzystane w zależności od podrodzaju funduszu. Wydzielone na poszczególne cele pieniądze będą finansować: wsparcie armii ukraińskiej (Fundusz Wsparcia Armii), niesienie pomocy humanitarnej ofiarom (Fundusz Humanitarny), odbudowę zniszczonej infrastruktury (Fundusz Odbudowy Mienia i Zniszczonej Infrastruktury) oraz transformację gospodarczą (Fundusz Odbudowy i Transformacji Gospodarczej), wznowienie wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw (Fundusz Wsparcia dla Małych i Średnich Przedsiębiorstw) oraz obsługę międzynarodowych zobowiązań finansowych Ukrainy (Fundusz Obsługi Zadłużenia Publicznego i Spłat).

Darczyńcami tych środków mogą być międzynarodowi partnerzy Ukrainy, inwestorzy, organizacje pozarządowe, przedstawiciele biznesu i obywatele – wezwani przez rząd ukraiński do finansowego wsparcia i przywrócenia stabilności ukraińskiej gospodarki oraz pomocy Ukraińcom w wojnie z Rosją.

Znaczące wsparcie finansowe pochodzi z ukraińskiej branży IT, która z powodzeniem przystosowała się do pracy w nowych warunkach, dzięki wcześniej przygotowanym biznesowym planom działania w sytuacjach ekstremalnych. Branża ta jest trzecią co do wielkości pod względem przychodów z eksportu, która nadal działa i wspiera finansowo armię i państwo. Według Stowarzyszenia IT Ukraina, w pierwszych 10 dniach wojny ukraińskie firmy informatyczne zebrały 710 mln hrywien, czyli: 352 mln hrywien na cele humanitarne, 183 mln hrywien z tytułu podatków z góry, 175 mln hrywien na wsparcie wojska (*Ukrains'ki IT... 2022*).

Do obrony Ukrainy dołączyli informatycy z doświadczeniem wojskowym, a ci, którzy jeszcze nie chwycili za broń, podjęli obronę kraju na froncie cybernetycznym, pracując na swoich stanowiskach pracy i zasilając budżet państwa wpływami z podatków. Oprócz pomocy finansowej firmy IT włączyły się w szereg inicjatyw wolontariackich, w tym zbieranie funduszy za granicą, dostarczanie leków, sprzętu służącemu bezpieczeństwu i sprzętu komputerowego do zespołów obronnych, wspieranie lekarzy, tworzenie platform internetowych dla wolontariuszy i wiele innych.

Narodowy Bank Ukrainy otworzył specjalne rachunki, aby wesprzeć potrzeby wojskowe i humanitarne. Do dnia 14 marca 2022 r. na specjalne konto, otwarte przez Narodowy Bank Ukrainy w celu wsparcia Sił Zbrojnych Ukrainy, trafiło ponad 11,6 mld hrywien. Środki finansowe pochodziły od obywateli i firm z Ukrainy, a także ze społeczności międzynarodowej (m.in. ze Stanów Zjednoczonych, Wielkiej

Brytanii, Polski, Niemiec, Szwecji, Finlandii, Czech, Francji, Kanady i wielu innych krajów). Z zagranicy pochodziło prawie 3,4 mld hrywien w walutach obcych. Do 10 marca 2022 r. Narodowy Bank Ukrainy przekazał około 11,5 mld hrywien. Łącznie na Konto Humanitarne wpłynęło 257,6 mln hrywien, którymi administrowało Ministerstwo Polityki Społecznej Ukrainy, z czego prawie połowa (128 mln hrywien) to środki pochodzące z zagranicy (*IT Ukraine... 2022*).

7. Świadczenia społeczne

W czasie stanu wojny państwo zapewnia obywatelom otrzymywanie pełnych emerytur i przypisanych państwowych świadczeń socjalnych. Świadczenia otrzymało ponad 13 milionów obywateli. Emerytury za marzec 2022 r. zostały zwaloryzowane o 9–14% od 1 marca 2022 r. Z tym dniem Fundusz Emerytalny Ukrainy dysponując kwotą 9,1 mld hrywien, rozpoczął wypłatę emerytur za marzec 2022 r. Łączna kwota przeznaczona na ten cel wyniosła 24,4 mld hrywien (*Urâdovij potral Ęginij... 2022*). Ministerstwo Polityki Społecznej dało też możliwość otrzymania pieniędzy przez obywateli, którzy musieli opuścić swoje domy. Takie osoby mogą wnioskować o przekierowanie płatności online od krajowego operatora komunikacyjnego Ukrposhta lub o dokonanie płatności przelewem bankowym.

Od marca 2022 r. zwiększono wysokość wypłat świadczeń dla niektórych kategorii ludności. Dotyczy to w szczególności osób niepełnosprawnych i osób nieuprawnionych do pobierania renty. Zwiększono również miesięczny zasiłek na dzieci do 6. roku życia, wychowywanych w rodzinach wielodzietnych. Pomimo stanu wojny, Fundusz Ubezpieczeń Społecznych Ukrainy nadal pracuje nad ciągłą realizacją wszystkich wypłat ubezpieczeń, świadczeń szpitalnych, świadczeń macierzyńskich itp. Na początku marca 2022 r. fundusz ten przekazał: miesięczne składki na ubezpieczenie ofiar wypadków przy pracy i członków ich rodzin – w wysokości 486,73 mln hrywien, składki ubezpieczeniowe na pomoc medyczną i socjalną dla poszkodowanych w pracy – w kwocie 9,35 mln hrywien. Ponadto 195 000 ofiar wypadków przy pracy lub chorób zawodowych, a także członków ich rodzin w przypadku śmierci poszkodowanych, otrzymywało comiesięczne składki ubezpieczeniowe z FSSU (*Fond Social'nogo Strahuvannâ... 2022*).

Ukraińcom, którzy stracili pracę i środki do życia z powodu rosyjskiej agresji, stworzono możliwość otrzymania 6500 hrywien za pośrednictwem programu eSupport. Rozwiązaniem tym objęto obszary o najwyższej intensywności działań wojennych. Zadecydowano, że pomoc mogą otrzymać pracownicy, za których przedsiębiorstwa wypłacały SDR-y, a także osoby prowadzące działalność na własny rachunek, które nie mogą pracować z powodu wojny.

Rząd podjął uchwałę o przyznaniu pomocy finansowej rodzinom ukraińskich żołnierzy, poległym w walce z rosyjskim najeźdźcą. Kwota wypłaty wynosi 15 mln hrywien.

8. Rynek ubezpieczeń

W stanie wojny trwa na całej Ukrainie nieprzerwana praca towarzystw ubezpieczeniowych. Według Krajowego Stowarzyszenia Ubezpieczycieli Ukrainy, w marcu 2022 r. istniały wystarczające środki i fundusze na spełnienie istniejących zobowiązań. W przypadku zdarzeń ubezpieczeniowych, które nie są bezpośrednio związane z działaniami wojennymi i ich konsekwencjami, IC jak zwykle pokrywa i zwraca środki. Od wybuchu wojny zaczęły powstawać nowe możliwości zawierania umów i zapewnienia skutecznych kanałów komunikacji w tak trudnych warunkach.

NBU, jako regulator rynku ubezpieczeniowego, zalecił ubezpieczycielom uproszczenie procedury załatwiania spraw związanych z rynkiem ubezpieczeń. W szczególności polecił wykorzystywanie dokumentacji elektronicznej, kopii niezbędnych dokumentów (w przypadku niemożności lub trudności w uzyskaniu oryginalnych dokumentów) lub innych sposobów zdalnego załatwiania spraw ubezpieczeniowych. Takie rozwiązania służą zapewnieniu ochrony ubezpieczeniowej konsumentom w ramach uproszczonej procedury rozliczania przez ubezpieczycieli zdarzeń noszących znamiona ubezpieczenia, dla wszystkich rodzajów ubezpieczeń i wszystkich rodzajów kontrahentów.

Zgodnie z uchwałami Zarządu NBU z 24 lutego 2022 r. № 18 i № 21 rozliczenia w walutach obcych zostały czasowo ograniczone. Narodowy Bank Ukrainy zarekomendował ubezpieczycielom prowadzenie niezbędnej komunikacji z zagranicznymi brokerami i reasekuratorami w celu przedłużenia terminów wypłat reasekuracji na okres do czasu zniesienia ograniczeń w rozliczeniach walutowych. Wezwał też zagranicznych reasekuratorów do wsparcia ukraińskich firm ubezpieczeniowych, w szczególności odroczenia wypłat z zawartych umów reasekuracji oraz dalszego udzielania ochrony reasekuracyjnej, nawet w przypadku wygaśnięcia tych umów.

Ukraińskie towarzystwa ubezpieczeniowe otrzymały zawiadomienia od brokera reasekuracyjnego Lloyd (Wielka Brytania) o czasowym wycofaniu wszystkich opcji ubezpieczenia ryzyka wojskowego w ubezpieczeniach lotniczych, zarówno OC, jak i kadłuba samolotu. Dotyczy to tylko ryzyk wojskowych wynikających z umów odpowiedzialności i ubezpieczeń. Wszystkie inne zagrożenia pozostają objęte gwarancją.

NBU zaplanował, że w czasie wojny nie będzie przeprowadzać kontroli uczestników rynku ubezpieczeń i niebankowych usług finansowych. Ubezpieczyciele nie będą podlegać sankcjom za naruszenie obowiązkowych kryteriów i standardów adekwatności kapitałowej i wypłacalności, płynności, rentowności, jakości aktywów i ryzyka działalności ubezpieczyciela. Podobnie nie będą stosowane środki naruszające obowiązkowe wymogi i standardy finansowe dla spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, poręczycieli finansowych i niebankowych grup przemysłowych, gdyż mimo stanu wojny, niebankowi uczestnicy rynku finansowego są zobowiązani do wywiązywania się ze swoich zobowiązań wobec klientów.

Zakończenie

Silny, długotrwały opór Ukraińców w wojnie rozpętanej przez Rosję 24 lutego 2022 r. stanowi najprawdopodobniej bardzo istotny element w działaniach mających na celu uniknięcie wojny o większym zasięgu, w tym wojny światowej. Przed Ukrainą stoją dziś priorytetowe zadania – zapewnienie zwycięstwa nad okupantem, uzyskanie zwrotu wszystkich terytoriów, w tym Krymu i Donbasu, a także wzmocnienie bezpieczeństwa obywateli i utrzymanie porządku. W tych ekstremalnych warunkach Ukraina musi się zjednoczyć, wprowadzić swoją gospodarkę na trajektorię rozwoju i jak najszybciej stać się członkiem NATO i UE. Pomimo tego, że na Ukrainie trwa brutalna wojna, jesteśmy przekonani, że już teraz trzeba zacząć pracować nad mechanizmami naprawy gospodarczej, planując działania kilka kroków do przodu.

Po pierwsze, należy dokładnie ocenić zakres strat ekonomicznych i finansowych w infrastrukturze (mosty, drogi, lotniska itp.), produkcji oraz edukacji (szkoły, przedszkola), służbie zdrowia i sektorze mieszkaniowym.

Po drugie, trzeba określić źródła finansowania. Uważamy, że konieczne jest natychmiastowe powołanie Funduszu Odbudowy Gospodarczej Ukrainy przy wsparciu społeczności międzynarodowej, podobnego do Planu Marshalla. Źródłami finansowania Funduszu mogą być bezpośrednie wpłaty z krajów partnerskich, fundusze strukturalne i inwestycyjne UE, finansowanie preferencyjne/bezzwrotne z międzynarodowych instytucji finansowych, darczyńcy prywatni – potencjalni inwestorzy strategiczni, a także plasowanie dłużnych papierów wartościowych pod gwarancją wiodącego kraju. Dodatkowym źródłem Funduszu mogą być środki zebrane od państwa-agresora i jego urzędników w celu zrekompensowania strat Ukrainy spowodowanych działaniami wojennymi. Będą to środki finansowe przeznaczone na odbudowę miast, przemysłu i infrastruktury, dotkniętych agresją militarną.

Po trzecie, celowe jest rozszerzenie strefy wolnego handlu Ukrainy z UE. Na szczeblu państwowym należy rozpocząć obniżanie ceł i usuwanie innych barier na drodze towarów ukraińskich na rynki UE (z późniejszym przejściem do reżimu jednolitego rynku z UE). Umożliwi to rozszerzenie rynków zbytu dla ukraińskich producentów, co z kolei będzie stymulować przyjazdy strategicznych inwestorów zagranicznych na Ukrainę, tworzenie nowych i rozbudowę istniejących zakładów produkcyjnych na Ukrainie.

Po czwarte, należy rozszerzyć rządowe programy wsparcia biznesu poprzez dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych (na podstawie programu „Affordable Loans 5–7–9%”), a także programy wspierania zatrudnienia i odprowadzania podatków do budżetu.

Po piąte, bardzo wskazana jest efektywna realizacja projektów inwestycyjnych organizacji międzynarodowych. Obecnie portfolio projektów finansowanych przez organizacje międzynarodowe obejmuje ponad 50 projektów infrastrukturalnych,

energetycznych, środowiskowych i innych. Około 7 miliardów dolarów pozostaje niewykorzystanych.

Po szóste, należy podjąć intensyfikację zachęt monetarnych i fiskalnych w stosunku do działalności inwestycyjnej poprzez wprowadzenie ulg podatkowych od zysków kierowanych na inwestycje kapitałowe, wprowadzenie przez bank centralny specjalnych długoterminowych programów refinansowych mających na celu wspieranie działalności inwestycyjnej przedsiębiorstw.

Po siódme, niezbędne będzie wdrożenie reform strukturalnych na Ukrainie, w tym służących wzmocnieniu zdolności instytucji państwowych, praworządności, zapewnieniu poszanowania praw inwestorów i konkurencji rynkowej, zmniejszenie ryzyka korupcji.

Do czasu usunięcia wroga z terytorium Ukrainy, regulacja finansowa gospodarki narodowej musiała i musi być skierowana na zwycięstwo. Takie podejście pozwoli Ukrainie nie tylko przywrócić tradycyjne procesy gospodarcze, ale także osiągnąć długo oczekiwane zmiany jakościowe i z czasem wzmocnić się.

Bibliografia

1,4 mlrd dolar iv SŠA ta bil'she 700 mln êvro vid miŝnarodnih partneriv nadijšli do derŝbûdŝetu protâgom tiŝnâ, (2022), https://mof.gov.ua/uk/news/14_mlrd_dolariv_ssha_ta_bilshe_700_mln_ievro_vid_mizhnarodnikh_partneriv_nadiishli_do_derzhbiudzhetu_protiagom_tizhnia-3359 (dostęp: 07.03.2022).

Bankivs'ka sistema Ukraïni, desât' dniv vijni, (2022), <https://mind.ua/publications/20237142-bankivska-sistema-ukrayini-desyat-dniv-vijni> (dostęp: 05.03.2022).

BBC News Ukraina, (2022), <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60649603> (dostęp: 07.03.2022).

Fond Social'nogo Strahuvannâ Ukraïni, (2022), <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/981013> (dostęp: 07.03.2022).

IT Ukraine Association, (2022), <https://itukraine.org.ua/ukrainian-it-companies-donated-24.5-million-dollars-during-the-first-10-days-of-the-war.html> (dostęp: 11.03.2022).

Komentar Nacional'nogo Banku šodo rivnâ inflâcii v lûtomu 2022 poki, (2022), <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-lyutomu-2022-roku> (dostęp: 11.03.2022).

Nacional'nij Bank Ukraïni, (2022), <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-vikupiv-viyskovi-obligatsiyi-na-20-mlrd-grn-i-za-neobhidnosti-prodovjit-finansuvati-kritichni-vidatki-uryadu-v-umovah-voyennogo-stanu> (dostęp: 07.03.2022).

Nacional'nij Bank Ukraïni vidkladaê uhvalennâ Rinn šodo oblikovoï stavki, (2022), <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalnij-bank-ukrayini-vidkladaye-uhvalennya-rishenny-a-schodo-oblikovoyi-stavki> (dostęp: 03.03.2022).

Postanowa Pravlinnâ NBU „Pro robotu bankiv's'koï sistemi v period zaprovadžennâ voënnogo stanu” № 18 vid 24.02.2022 r., https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (dostę: 07.03.2022).

Stan finansovogo sektoru Ukraïni ta zahodi NBU z pidtrimki jogo bezperebijnogo funkcionuvannâ v umovah voënnogo stanu, (2022), <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperebiynogo-funktsionuvanny-a-v-umovah-voyennogo-stanu> (dostę: 03.03.2022).

Stepanûk Ê., (2022), *Koli zakînčit'sâ vijna: âkî kroki nrobhidni dlâ ekonomičnogo vidnovlennâ Ukraïni pislâ vijni?*, <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/14/683967/> (dostę: 07.03.2022).

Ukraïns'ki IT kompanii zibrali u perši dni vijni 710 mln GRN, (2022), <https://itukraine.org.ua/ukrainian-it-companies-donated-24.5-million-dollars-during-the-first-10-days-of-the-war.html> (dostę: 07.03.2022).

Urâdovij potral Êginij veb-portal organiv vikonavčoi vladiUkraïni, (2022), <https://www.kmu.gov.ua/news/pfu-na-viplatu-pensij-u-berezni-spryamovano-244-mlrd-grn> (dostę: 05.03.2022).

Valûtnej rinok v umovah vijni: den' 17-j, (2022), <https://kurs.com.ua/ua/novost/812325-valjutnii-rinok-v-uslovijah-voïni-den-17-i> (dostę: 14.03.2022).